

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Мартин Венец Димитров, Катедра "Аудиовизуално производство"
Факултет "Екранни изкуства" – НАТФИЗ „Кр. Сарафов“, научна специалност
Кинознание, киноизкуство и телевизия (филмово и телевизионно операторство)

Относно: представен дисертационен труд за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление: 8.4. Театрално и филмово изкуство, научна специалност Кинознание, киноизкуство и телевизия (филмово и телевизионно операторство)

Автор на дисертационния труд: Здравко Димитров Ружев

Тема на дисертационния труд: „ПРОГРАМИРУЕМИ СИСТЕМИ ЗА ОСВЕТЛЕНИЕ В ЕКРАННИТЕ ИЗКУСТВА“

Научен ръководител: проф. д-р Емилия Стоева

Кратки биографични данни за докторанта

Здравко Ружев е завършил НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“, София, през 1995 г. със специалност Филмово и телевизионно операторско майсторство. Оттогава досега, той е активен оператор на реклами, музикални клипове, документални и игрални филми. Отговорен оператор е и на множество развлекателни, публицистични, документални предавания и ТВ концерти по БНТ, БТВ, Нова ТВ. Сред концертните му дейности и музикални клипове се открояват изпълнители като: Миро, Поли Генова, “Deer zone project” и Камен Воденичаров, Акага, Нели Рангелова, Веселин Маринов, Графа, Орлин Горанов, Лили Иванова и други... Всеки изследователски труд се създава поради лично отношение на автора му към интересуващата го тема. Именно поради професионалната си и многогодишна практическа дейност в ТВ предавания и концертни изяви, Ружев свежда опита си на терен до това дисертационното изследване. В библиографията се забелязва доминиращото присъствие на сведения по темата основно от англоезични източници, докато информацията от български автори е по-скоро свързана конкретно с изображението в игралния филм, както и теоретизиране относно филмовата пластика. Това, разбира се, е обяснимо с факта, че до момента няма българско изследване от практикуващ оператор за работата с конкретните програмируеми осветителни системи. Заявката на дисертанта чрез представения ни изследователски труд е да обогати и подпомогне творческия процес на една основна и креативна фигура, създател на изображение - оператора.

Предадените от Здравко Ружев материали включват следните документи:

- автобиография;
- дисертационен труд;
- автореферат на дисертационния труд
- резюмета на публикациите;
- справка за приносите на научния труд;

Нямам забележки относно предоставените документи.

I. Общо представяне на дисертационния труд

Разработената от кандидат-докторанта Здравко Ружев дисертация на тема „Програмируеми системи за осветление в екранните изкуства“ е актуална и с конкретна практическа насоченост.

Дисертационният труд е с обем от 160 стр., увод, въведение, три глави, заключение и 71 илюстрации; библиография с 37 заглавия на кирилица и 54 на латиница. Във въведението на труда коректно се обосновава изборът на темата от позиция на актуалност, значимост и перспективност на специализирани осветителни системи в дейността на телевизионния и филмов оператор. Причината за развитието на осветителната техника, единствено от гледна точка на оператора, създаващ съвременни и високотехнологични светлинни картини. Възможностите за задържане на вниманието на зрителя чрез динамичната промяна на светлинният рисунок в кадър. Промяната в реално време на светлинните характеристики на осветителните прибори, както и тяхното програмиране за извършване на конкретна промяна при смяна на звука и ритъма за постигане на перфектен синхрон при концертни дейности. Разсъждава се и върху операторската, авторова позиция за изразяване на визуалното послание при създаване на екранно произведение.

Авторефератът е конструиран и написан съгласно необходимите изисквания, както и прецизно предава характера на докторската работа.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд

Научният материал е структуриран в три смислови глави, всяка с отделни раздели и теми.

В първата глава на труда, дисертантът Здравко Ружев ни запознава с историческа справка относно начините на създаване и запазване на изображение. На пръв поглед - позната информация, но е невъзможно разглеждането на тема без фундамента, върху който тя се крепи, а именно – светлина и медия. Започвайки с огъня, като първо средство за работа в пещерата, освен премахващ мрака и носещ топлина, се открива и още едно приложение – да се ползва светлината му, което позволява да се рисува по стените или, иначе казано, да се създава емоционален разказ на миналото приключение и да остане за спомен . Освен класиката на Алтамира, би било интересно да се спомене за още една пещера, а именно, „Пещерата на Платон“. По този начин, освен чисто физическото практическо ползване на светлината от огъня, както е при класическия китайски театър на сенките, би се получило и едно философско заиграване със сенките и деформациите, създадени от играещите пламъци. Днешното филмово изображение, като един наследник на светлината на Платон, е една непрекъсната игра на светлини, сенки и деформации, именно за да се създава определена емоция. Любопитна е информацията и за промяната на светлинното настроение в сценичното изкуство, каквото е театъра, ползваща новата технология за края на 19 век, разкриваща сложната система чрез газови тръби за промяна на осветеността на определени места в декора и на сцената.

Заслужава си да се отбележи, че за пръв път театърът прави опит за откъсване на модела, доминиран от драматург и актьори, и се опитва да поставя режисьора като едноличен автор на театралния спектакъл. Ярък пример е Майнингенския херцог Георг II, поставящ работата със светлината на едно ново качествено място - като драматургично изразно средство. Той експериментира с изкуствени прибори, чрез които наподобява изгреви и залези, за да подчертае визуално, а не както е дотогава - словесно, изминаващото време.

Следващата подтема ни запознава с ролята на електричеството и навлизането на нови прибори за светене. Без да се изпада в ненужни исторически справки, дисертантът разглежда как се променя в творчески аспект работата на филмовия оператор. Дотогава, за заснемането на сцените в един филм е ползвана основно естествена светлина, това е и причината, поради която Холивуд е създаден в Калифорния - заради своето перфектно географско място с повече от 300 слънчеви дни в годината. С навлизането на осветителни прибори, тежки и масивни дъгови прожектори, новата технология създава и нов начин на работа. Снимки през нощта, снимки в студио, както и развитие на анимацията, така и ново поколение визуални артисти, като Уилям „Били“ Битцер, който качествено променя начина на създаване на артистична картина – работа с мека светлина и ползване на контрови източници. Спомага за създаването на трипозиционната светлинна схема – Рисуващо, Запълващо и Контрово. Светлината вече се ползва не само експозиционно, а се открива и драматургичната ѝ функция, за да се създадат такива шедеври, като *„Метрополис“*, *„Нетърпимост“*, *„Гражданинът Кейн“*. Благодарение на електричеството, контрола на рисунъка, работата с контрастите, качествено се променят и филмовите жанрове. Появява се романтичният филм, в който визията подпомага актьорското присъствие, а меката светлина рисува дамските образи. Вече не се регистрира обективната реалност, а се създава изображение, което въздейства на сетивата на зрителя.

Освен филмовото изображение, Ружев разглежда и начина на осветяване в телевизията, претърпяла сериозен разцвет след края на Втората световна война. Там не се търси художественост, а чиста и „заята“ картина, без сенки. Самата специфика на силна нечувствителност на ТВ камери предполага по-различен светлинен подход. Конкретно се акцентира върху няколко телевизионни концерта на Ролинг Стоунс и Пинк Флойд. При тях, желанието за разнообразие за времето си води до експерименти с проектиране на изкривени картини от диапозитиви върху сцена и музиканти. Целта е да се въздейства върху зрителското възприятие, като се съчетават психеделична музика и абстрактни форми. Тук, за пръв път, се споменава разликата от цветна картина за публика и невъзможност за качествено ѝ заснемане. Любопитен е и филмът за Лед Цепелин, *„The song remains the same“*, 1976, с особени светлинни решения и би било интересно мнението на Ружев за работата на Ърнест Дей, защото, според него, операторът е подходил толкова нестандартно за времето си. Както е направил в анализа си за работата на Джузепе Ротуно в *„Ах, този джаз“*.

В тази първа глава, Здравко Ружев преминава през историята на светлината в киното и телевизията. На пръв поглед, тази глава е най-претрупана, но всъщност е задължително запознаването на читателите с причините, довели до днешните промени в осветителните прибори. Прави паралели между филмови произведения и телевизионни програми, свързани с концертни дейности. Извежда логична връзка между светлосила и количество светлина и как се развива снимачната оптика – през прайм обективите с фиксирано фокусно разстояние до обективите с променливо

фокусно разстояние. Това е необходимо за по-нататъшно доказване на тезата за корелацията между необходимо количество физическа светлина, относителен отвор на обектива към коректна експозиция със запазване на цветните акценти и точно цвето предаване на човешките тонове. Доста богата е историческата справка за развитието на филмовата оптика. Ценна е информацията за кратност на цветните филтри при поставянето им на халогенен прожектор, какви са точните загуби и как спрямо тях трябва да се избира осветително тяло с необходимата мощност, за да се получи желан от оператора ефект.

Бих искал да спомена за лека неточност – на няколко пъти, в контекста на телевизионни/видео камери, се споменава „*фотографска широта*“. Това е термин от светлочувствителните материали, докато при видео-снимачната техника е прието да се ползва „*динамичен диапазон*“. Приемам, че тъй като Ружев е действащ оператор, по-скоро е използвал този термин по професионална инерция.

Във втората глава, в рамките на 67 страници, дисертантът прави детайлен обзор на програмируемите глави за осветление. Освен историческа обосновка за появяването на такъв тип осветителни прибори, се разглежда технологията на действие, механизмирането им, едновременният контрол на множество тела в едно и също време, светещи по различен начин. Причината за появяването на качествено нов и различен прибор, за да запълни липсата на нестандартно осветление за нестандартни музикални групи, като *Дженезис* и *Пинк Флойд*. Необходимостта от визуално въздействие на публиката, вкарването на светлинната и цветова динамика като неразривна част от музикалният концерт. Идеята е зрителите да виждат музиката и да бъдат потапяни в едно неочаквано звуково зрелище. Ценното е тяхното разпределение на осветленията с подвижна глава по видове: светлинна част - според вида на светлоизточника - металхалогенни (HMI) и светодиодни (LED), и според вида на светлинния сноп - заливащи (Wash), профилни (Profile), теснолъчови (Beam) и хибридни. Ружев споделя и за собствени изследвания на скоростта на загасване и светване (0% до 100% светлинна яркост и обратно) на халогенен прибор, металхалогенен, както и такъв със светодиод. При този подход, емпирично се доказва, че приборите с LED светлоизточник са по-адекватни за стробоскопични ефекти, отколкото тези с халогенен източник (най-бавни във времето за бърз преход светло-тъмно-светло) или тези с металхалоген (по-скъпи и шумни заради вградените механични затвори за времево отсичане на светлинният лъч). Ружев прави и още едно изследване на база качество на цвета. Отново чрез спектрометър, емпирично доказва, че приборите с RGB LED светлоизточник имат по-висока яркост и по-наситено цвето предаване спрямо аналогичен стандартен халогенен или металхалоген прибор с добавен дихроичен филтър. Визуално се демонстрират разликите в скоростта на смяна на цвета на осветителни прибори с програмируеми глави. Третият експериментален опит е при сравняване на различните видове интензитет на светлинният лъч, при различните оптични системи – френелова и чрез система от няколко лещи, при различните програмируеми системи с различни светлинни снопове. Доказателствата са илюстрирани чрез графичен материал, прегледно оформен в табличен вид.

В глава трета, Здравко Ружев разглежда взаимоотношенията между оператор и светлинен (light) дизайнер. Ценни са и размишленията му върху прилагането на динамиката на светлината в четирите главни насоки – подпомагане на реално сценично актьорско действие, свързано със светлината; имитиране на реален светлинен източник; концертно-сценично светлинно решение и оригинално динамично светлинно

решение. Дадени са и конкретни примери, подкрепящи тезата за адекватно прилагане на програмируеми светлинни глави на снимачната площадка на игралния филм. Детайлно се разглеждат и примери с телевизионни предавания, които изцяло разчитат на светлина атмосфера, създадена единствено с гореописаните светлинни системи - например в Евровизия или тв шоуто „Стани богат“. Място в труда намират и електронните екрани, като част от светлинният ансамбъл – отначало, като прожекционни медии, впоследствие - и като основна част от декора на сцената. Обединяването на мултимедия, светлинен характер, бърза работа и промяна на цвят, яркост и динамика са в палитрата на съвременния оператор. Творческо обединяване на технология за постигане на качествено ново, визуално послание. Макар и често (абсолютно погрешно), операторът да е възприеман само като технико–изпълнителска фигура, с разсъжденията си Ружев доказва, че: *„Неразривната свързаност между технологията като инструмент за създаване на въздействащо образно послание и работата на оператора като изразител на визуалния аспект на филмовото произведение е определяща за сложния характер на симбиозните отношения изкуство-техника и технология-творец, като на преден план неизменно застава творческият заряд на операторския поглед към докадровата действителност, а технологията за създаване на изображение заема допълваща роля“*.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

- за първи път се изследва технологията „Moving Head Light“ (осветление с подвижна глава) от операторска гледна точка.
- класифициране на различни видове осветителни прибори с подвижна глава
- обособяване на четири групи, като приложение на динамиката на светлината – в зависимост от драматургичните търсения на киноразказа
- установяване на взаимовръзка между звук и светлина – ударите в минута (bpm) на различните музикалните стилове и връзката им със светлинния темпоритъм в технически и творчески аспект.
- самостоятелни измервания на определени параметри на осветителните прибори, подпомагащи логичния творчески и технически избор на оператора

IV. Въздействие на дисертационния труд върху външната среда

Публикациите на Здравко Ружев по дисертацията са общо шест. Включват: две в годишника на НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“ 2020 г. и от 2022 г. Една в списание „Кино“ 2021 г. Една във „Визуални изкуства и музика“ – СУ „Климент Охридски“ 2022 г. Два доклада - на международната конференция, организирана от „Академика 21“ 2021 г. и 2022 г. пред АМТИИ "Проф. Асен Диамандиев".

V. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд

Нямам критични бележки. Като препоръка, смятам, че би било интересно и образователно, повече информация от личния опит на дисертанта по изследваната тема. Като работещ отговорен оператор в доста концерти, за мен е ценно споделянето

на данни „зад кадър“. Какви проблеми са възниквали на терен с осветление и камери преди или по време на концерт. Какви решения и защо ги е взимал. Как се изгражда пластичен рисунок, например, за примата на БГ естрада Лили Иванова или цяла музикална група. Работата му със светлинния дизайнер – проблеми и творчески решения. Това допълнение ще обогати научния труд и ще му даде категорична професионална цялост.

VI. Обобщено заключение и становище

Дисертационният труд на тема „Програмируеми системи за осветление в екранните изкуства” представлява актуално, самостоятелно, значимо и коректно изследване. Направените изводи почиват основно на чужда литература и фактическа информация. Добавен е и чудесен илюстративен материал. Взети са и достатъчно целеви интервюта, както с български оператори, сценограф, продуцент и лайт дизайнер, така и с чужд оператор, категорично допълващи тезата на докторанта. Има точно съответствие между тема и съдържание.

Оценявам положително дисертационния труд, както и целия комплект документи, представен от докторанта и предлагам на членовете на научното жури да присъдят на Здравко Ружев научната и образователна степен „**Доктор**”.

25.04.2023 г.

София

Подпис:.....

проф. д-р Мартин Димитров